

بررسی موانع تأثیرگذار بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های عمومی استان فارس از دیدگاه مدیران و کتابداران

علی بیرانوند*، احمد شعبانی**، علی اکبر خاصه***

دریافت: ۹۳/۰۹/۱۲

پذیرش: ۹۳/۱۱/۱۸

چکیده

هدف: این پژوهش به منظور بررسی عوامل تأثیرگذار در امکان ایجاد نظام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های عمومی استان فارس صورت گرفته است.

روش پژوهش: پژوهش حاضر از نوع کاربردی و به روش پیمایشی - توصیفی می‌باشد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است که در میان ۲۵۴ نفر از مدیران و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان فارس توزیع شده است. با کمک نرم‌افزار آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

یافته‌ها: یافته‌های حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که اکثریت قریب به اتفاق پاسخگویان (کتابداران ۹۴/۶۹ درصد و مدیران ۹۵/۹ درصد) ضرورت اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک را در حد "زیاد" ارزیابی کرده‌اند. یافته‌های پژوهش در خصوص محدودیت‌ها و مشکلات احتمالی در اجرای طرح از دیدگاه جامعه مورد مطالعه بیانگر آن است که مهم‌ترین محدودیت‌ها و موانع به ترتیب عبارتند از: نبود تضمین برای جلوگیری از آسیب رسیدن به منابع (۹۷/۳ درصد)، نبود مقررات یکسان برای استفاده از خدمات امانت بین کتابخانه‌ای (۹۵ درصد)، عدم تخصیص بودجه برای همکاری بین کتابخانه‌ها (۹۲/۱ درصد)، عدم همکاری بین کتابخانه‌های عمومی در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای (۹۱/۳ درصد)، هزینه‌های زیاد همکاری بین کتابخانه‌ها و عدم تأمین اعتبار سازمان مادر (۸۹/۴ درصد)، نبود تجهیزات از قبیل کامپیوتر، اسکنر، زیراکس، فکس و... (۸۹ درصد)، آشنا نبودن کتابداران با فناوری شبکه‌ها و بانک‌های اطلاعاتی (۸۳/۹ درصد)، نبود متخصصین کتابداری در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک (۸۰ درصد) و نبود مرکز و سیستم هماهنگ کننده بین کتابخانه‌ها برای انجام طرح (۸۰ درصد).

اصالت/ ارزش: امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک به‌ویژه در میان کتابخانه‌های عمومی باعث تعامل بیشتر بین کتابخانه‌ها و کاربرانشان می‌شود، که به نوبه خود سبب آگاهی بیشتر از موضوعات، مسائل مشترک و یافتن راه حل‌های مناسب برای دسترسی به ایده‌های جدید برای خدمات‌دهی بهتر، برنامه‌های مدون و بودجه‌بندی مناسب می‌گردد. مهم‌تر اینکه اجرای طرح امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات مدرک بسیاری از نگرانی‌های کاربران برای تأمین منابع اطلاعاتی مورد نیازشان را از بین می‌برد.

واژه‌های کلیدی: همکاری بین کتابخانه‌ای، امانت بین کتابخانه‌ای، خدمات تحویل مدرک، کتابخانه عمومی، استان فارس.

* مربی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، دانشجوی دکتری رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه اصفهان؛ biranvand@googlemail.com (نویسنده مسئول)

** استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه اصفهان؛ shabania@edu.ui.ac.ir

*** عضو هیأت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه پیام نور تهران، مربی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه پیام نور تهران؛ khasseh@gmail.com

مقدمه

تقاضای روزافزون طیف گسترده‌ای از استفاده‌کنندگان کتابخانه‌های عمومی به همراه ناتوانی کتابخانه‌ها در گردآوری تمامی منابع مورد تقاضا، باعث شده تا کتابخانه‌ها به مقوله اشتراک منابع به صورت جدی‌تری نگاه کنند (بیرانوند و شریف مقدم^۱، ۲۰۱۳). به همین منظور در این مقاله ضمن ارائه تعاریف و تاریخچه نظام همکاری بین کتابخانه‌ای در ایران، به بررسی وضعیت نظام همکاری بین کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های عمومی استان فارس پرداخته شده است. دلیل انتخاب کتابخانه‌های عمومی برای انجام این پژوهش، نوع استفاده‌ای است که توسط تمامی افراد جامعه از این دسته از کتابخانه‌ها صورت می‌گیرد. و از طرفی بیشترین تمرکز در تهیه منابع را از سوی سازمان خود دارند و این سیستم متمرکز در تهیه منابع چنانچه به صورت هدفمند صورت گیرد می‌تواند کتابخانه‌های عمومی را با بازدهی بسیار بالایی در زمینه رفع نیاز مراجعین همراه سازد و در غیر این صورت جز هدر دادن بودجه کتابخانه‌ها نخواهد بود.

به طور یقین امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک به‌ویژه در میان کتابخانه‌های عمومی باعث تعامل بیشتر بین کتابخانه‌ها و کتابداران می‌شود، که به نوبه خود سبب آگاهی بیشتر از موضوعات، مسائل مشترک و یافتن راه حل‌های مناسب برای دسترسی به ایده‌های جدید برای خدمات‌دهی بهتر، برنامه‌های مدون و بودجه‌بندی مناسب می‌گردد. مهم‌تر اینکه ایجاد این مراکز جهت استفاده بهینه از منابع اطلاعاتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار خواهد بود و از نگرانی‌های کاربران برای تأمین منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود خواهد کاست. هرچند، روند اجرای این طرح نیاز به هزینه‌های هنگفتی دارد، اما سرعت و قابلیت دستیابی به منابع و مدارکی که به آسانی در جای دیگر یافت می‌شوند و شاید بدون استفاده مانده‌اند جبران این هزینه‌ها را می‌نماید و مفهوم "دسترسی" به جای "مالکیت" به صورت عملی شکل خواهد گرفت. در این پژوهش سعی می‌شود ابتدا شرایط کنونی خدمات تحویل

مدرک و امانت بین کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های عمومی استان فارس مورد بررسی قرار گیرد و زیرساخت‌های لازم جهت ایجاد این طرح شناسایی شوند، آنگاه درباره ایجاد یا گسترش این خدمات در کتابخانه‌های عمومی استان فارس نظرات مدیران و کتابداران کتابخانه‌های مذکور، مورد مطالعه قرار گیرد. همکاری بین کتابخانه‌ای به خصوص در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای، مفهوم تازه و ناشناخته‌ای نیست که در مورد بودن یا نبودن آن نیاز به بررسی یا تحقیق وجود داشته باشد. بلکه این شیوه برقراری ارتباط و میزان همکاری است که باید مورد بررسی قرار گیرد. در روند همکاری بین کتابخانه‌ای باید تلاش نمود تا موانع احتمالی را مورد بررسی قرار داد. این پژوهش ضمن بررسی دیدگاه مدیران کتابخانه‌های عمومی استان فارس در زمینه نظام امانت بین کتابخانه‌ای، ضرورت توجه به زیر ساخت‌های لازم برای انجام این فرایند را مورد مطالعه قرار می‌دهد. شیوه امانت بین کتابخانه‌ای تحت تأثیر عواملی مانند سرعت، سهولت، هزینه، نوع مدرک، موضوعات تحت پوشش، انعطاف‌پذیری و شرایط مدیریتی قرار دارد و لازمه برقراری این نظام در میان مجموعه‌ای از کتابخانه‌ها نیازمند داشتن شرایط مورد توافق کتابخانه‌های عضو در این نظام همکاری بین کتابخانه‌ای است. به همین منظور ابتدا باید زیر ساخت‌های لازم وجود داشته باشد تا بتوان به آینده همکاری بین کتابخانه‌ای امیدوار بود. در همین راستا، مسأله اصلی در این پژوهش این است که تا چه اندازه نظام امانت بین کتابخانه‌ای در میان کتابخانه‌های عمومی استان فارس توسعه یافته و مشکلات احتمالی در انجام این فرایند چیست؟ و چه راهکارهایی می‌تواند حداکثر بهره‌وری از منابع کتابخانه‌ای را به همراه داشته باشد؟

با توجه به موارد فوق، اهداف پژوهش حاضر به قرار زیر می‌باشند:

- ۱- تشریح وضعیت موجود در کتابخانه‌های عمومی استان فارس از نظر همکاری و اشتراک منابع.
- ۲- بررسی دیدگاه مدیران و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان فارس درباره برقراری نظام همکاری و اشتراک منابع در میان کتابخانه‌های عمومی استان فارس.

ضروری و همچنین گسترش نظام‌های همکاری و گردش منابع اطلاعاتی بیان شده است.

مک گرث^۲ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای با عنوان "امانت بین کتابخانه‌ای و تهیه مدرک: مروری بر نوشته‌های اخیر" به مطالعه ۱۴۰ اثر منتشر شده شامل مجلات، تک نگاشت‌ها، گزارش‌ها، و وب‌سایتها می‌پردازد. وی اظهار می‌کند که اشتراک منابع و امانت بین کتابخانه‌ای منابع الکترونیکی با توسعه اینترنت آسان‌تر شده است. همچنین انتخاب فردی با سمت کارشناس بخش امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک، می‌تواند به‌عنوان همکار در ایجاد و برقراری ارتباط میان کتابخانه‌ها تأثیر بسیار زیادی بر گسترش روند امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک داشته باشد.

یائو و زنگ^۳ (۲۰۱۲) در تحقیق خود وضعیت جاری کشور چین در ارائه خدمات امانت بین کتابخانه‌ای توسط نظام کتابخانه‌های دانشگاهی و اطلاع‌رسانی چین را تبیین نموده‌اند. آنها که از مسئولین این نظام به‌شمار می‌روند و از نزدیک با آن سروکار دارند مشاهدات و تجربیات خود را در مقاله خود انتقال داده‌اند و معتقدند که نظام مذکور آینده‌درخشانی دارد و امیدوارند که خدمات امانت بین کتابخانه‌ای و تحویل مدرک این نظام به همه کتابخانه‌های دانشگاهی در چین تسری یابد و نیازهای اطلاعاتی کاربران را تأمین نماید.

پرسی^۴ (۲۰۱۳) چالش‌های امانت بین کتابخانه‌ای کتب را در کتابخانه‌های دانشگاهی ایالات متحده مورد کنکاش قرار داد و بدین نتیجه رهنمون گشت که توافق نامه‌های مجوزدهی کتب الکترونیکی نیازمند بازنگری می‌باشند و لازم است کارمندان امانت بین کتابخانه‌ای نیز در این مذاکرات حضور داشته باشند.

دور و لاریویر (۲۰۱۴) رابطه بین امانت بین کتابخانه‌ای و فعالیت پژوهشی را در ۴۲ موسسه آموزشی در کانادا مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق آنان نشانگر وجود همبستگی مثبت بین میزان امانت بین کتابخانه‌ای و فعالیت پژوهشی

۳- شناسایی موانع برقراری نظام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک از دیدگاه مدیران و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان فارس.

۴- ارائه پیشنهادها و راهکارهایی برای برطرف کردن موانع موجود و تقویت عوامل مفید و مؤثر در ایجاد نظام همکاری و اشتراک منابع در میان کتابخانه‌های عمومی استان فارس. و در راستای نیل به اهداف فوق، این پژوهش سعی بر آن دارد به سؤالات زیر پاسخی درخور به‌دست آورد:

۱- آیا مدیران و کتابداران از شناخت کافی در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک برخوردارند؟

۲- مدیران و کتابداران، ایجاد بخش امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های عمومی استان فارس را تا چه میزان ضروری می‌دانند؟

۳- مدیران و مسئولان کتابخانه‌های عمومی استان فارس تاکنون برای ایجاد نظام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در این استان چه اقداماتی انجام داده‌اند؟

۴- موانع و محدودیت‌های موجود برسر راه ایجاد طرح امانت بین کتابخانه‌ای در میان کتابخانه‌های عمومی استان فارس کدامند؟

پیشینه پژوهش

در سالیان گذشته تحقیقات زیادی در حوزه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک انجام شده است که در ادامه سعی شده است به برخی از این تحقیقات اشاره گردد. کنت^۱ (۲۰۰۳) در مقاله خود با عنوان "الگوی خدمات متمرکز در سه کتابخانه آمریکا: امانت بین کتابخانه‌ای، توسعه مجموعه و فراهم‌آوری" بیان می‌کند برای پیشرفت خدمات و افزایش رضایت کاربران، بسیاری از کتابخانه‌ها نقش‌های جدیدی را برای همکاری، امانت بین کتابخانه‌ای، توسعه مجموعه و ایجاد بخشهای فراهم‌آوری ایفا می‌کنند. این نقش‌ها در کتابخانه‌های مختلف به گونه‌ای متمایز عمل می‌کنند. حاصل این تحقیق به‌روزرسانی کاربران، رضایتمندی آنها و دریافت به موقع منابع

2. McGrath
3. Yao & Zeng
4. Percy

1. Kent

اقلیت ناچیزی قرار دارد و بیش از نیمی از کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی ایران از روشهای سریع دستیابی به منابع بی‌بهره‌اند. نبودن فهرست‌های مشترک روزآمد، عدم تخصص کافی مدیران، کمبود امکانات و وجود مقررات اداری، مهم‌ترین دلایل عدم همکاری در میان کتابخانه‌هاست.

وی پیشنهاد می‌کند که ایجاد یک سازمان هماهنگ‌کننده فعالیت‌های همکاری و مبادله اطلاعات، گسترش امکانات همکاری در زمینه سفارش و گردآوری مشترک مواد، ایجاد مجموعه‌های متوازن موضوعی، آموزش مسئولان و کارکنان کتابخانه‌ها، تهیه روزآمد کردن فهرست مشترک منابع، افزایش بودجه کتابخانه‌ها و سامان دادن به نظام اطلاعاتی کشور از جمله اقداماتی است که باید صورت گیرد.

حیدری (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی وضعیت خدمات تحویل مدرک و امانت بین کتابخانه‌ای در ایران" به بررسی میزان بهره‌گیری از خدمات تحویل مدرک داخل و خارج از کشور و شناسایی تنگناها و راهکارهای بهبود شرایط می‌پردازد. براساس نتایج این پژوهش، ۵۷/۵٪ از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی داخلی از خدمات تحویل مدرک خارج از کشور استفاده می‌نمایند، ۹۷/۵٪ این مراکز هم در زمینه خدمات تحویل مدرک داخل کشور فعالیت می‌نمایند و ۵۸/۸٪ از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی داخلی استفاده کننده از خدمات تحویل مدرک خارج از کشور، از مرکز تهیه مدرک کتابخانه بریتانیا استفاده می‌نمایند. پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران هم با تهیه اطلاعات برای ۳۹٪ از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی داخلی، بیشترین خدمات را در بین مراکز داخلی تحویل مدرک، ارائه می‌نماید. هنوز ۴۲/۷٪ از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی داخلی از پست برای جابه‌جایی مدارک استفاده می‌نمایند. از میان منابع اطلاعاتی مورد استفاده در خدمات تحویل مدرک، مقالات مجلات، ۶۱/۳٪ از درخواستها را به خود اختصاص می‌دهند.

پور امامعلی (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان "امکان سنجی خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های تخصصی شهر تهران" نتیجه می‌گیرد که ۴۲/۸٪ کتابخانه‌های تخصصی شهر تهران از وب‌سایت برای مکان‌یابی منابع موجود استفاده می‌کنند. ۴۳/۵٪

کاربران بود. میزان این همبستگی در دانشگاه‌های جامع و سطح کارشناسی بیشتر است. آنها معتقدند که امانت بین کتابخانه‌ای نقش موثری در پشتیبانی از فعالیت‌های پژوهشی در دانشگاه‌های کانادا ایفاد می‌نماید.

ویجایاکومار و بارایان^۱ (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی و ارزیابی اثربخشی خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های پژوهشی در عربستان سعودی پرداختند. آنها برای گردآوری داده‌های خود از پرسشنامه آنلاین استفاده کردند. جامعه پژوهش آنان را کاربران خدمات تحویل مدرک تشکیل می‌دادند. نتایج این پژوهش مشخص کرد که اکثر کاربران از جنبه‌های رفتار کتابداران، سرعت عمل پاسخگویی، و کیفیت خدمات رضایت بالایی داشتند.

اوه و لی^۲ (۲۰۱۵) در تحقیقی شکل‌گیری و تکامل خدمات تحویل مدرک ملی در کشور کره جنوبی را مورد کنکاش قرار دادند. آنها داده‌های این خدمات را در یک بازه ۱۴ ساله مورد بررسی و ارائه قرار دادند و همچنین گزارش تراکنش این خدمات را در یک بازه ۹ ساله مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند تا تأثیر خط مشی‌ها و پیشرفت‌های فنی را بر کمیّت و کیفیت خدمات تحویل مدرک مشخص نمایند. تحلیل گزارش تراکنش آشکار ساخت که دو عامل اصلی باعث تقویت این خدمات در گذر زمان شده‌اند. نخستین عامل تغییراتی بوده است که در راستای مکانیزه کردن فرایند خدمات‌رسانی، هم برای کاربران نهایی و هم برای کتابداران، انجام شده است و ارائه این خدمات را بسیار تسریع بخشیده است. عامل دوم نیز تلاش‌هایی بوده است که در راستای یکپارچه‌سازی فعالیت‌های مختلف اشتراک منابع در قالب یک چارچوب خدمات‌رسانی واحد انجام شده است و باعث ارتقای کارآمدی خدمات و همچنین افزایش حجم آن شده است.

نشاط (۱۳۷۵) در مقاله‌ای تحت عنوان "همکاری میان کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی در ایران" اظهار می‌کند ۲۸٪ کتابخانه‌ها به‌طور جدی با یکدیگر همکاری و مبادله اطلاعاتی دارند. ساختار سازمانی کتابخانه‌ها فاقد توانایی جهت همکاری‌های مؤثر است. استفاده از تکنولوژی در کتابخانه‌ها در

مؤثر بر ایجاد طرح امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک، عوامل فناورانه بالاترین تأثیر را دارند (۹۵ درصد). سایر عوامل فناورانه به ترتیب، شاخص انسانی ۹۲/۳ درصد، شاخص اقتصادی ۸۵/۹ درصد و شاخص سازمانی ۶۸/۸ درصد بوده‌اند. موانع موجود بر سر راه ایجاد طرح در منطقه غرب کشور عبارتند از: ضوابط درون کتابخانه‌ها، موانع انسانی، موانع مدیریتی، موانع اقتصادی و موانع تجهیزات. از میان موانع، به ترتیب موانع تجهیزاتی، انسانی، اقتصادی، موانع ضوابط کتابخانه‌ها و موانع مدیریتی بیشترین تأثیر را دارند.

به‌طور کلی و با توجه به پژوهشهایی که تاکنون در این زمینه انجام شده است می‌توان چنین اظهار داشت که سیر فزاینده هزینه منابع اطلاعاتی و کاهش بودجه کتابخانه‌ها، گسترش علوم و تکنولوژی و افزایش تقاضا برای اطلاعات موانعی هستند که بر سر راه کتابخانه‌ها برای افزایش درخواستهای کاربران قرار گرفته‌اند. بنابراین باید چاره‌ای اندیشیده شود تا منابع در اختیار کاربران قرار گیرد. از سوی دیگر تحقیقات نشان می‌دهد که ایجاد مراکزی برای امانت بین کتابخانه‌ای و به دنبال آن مراکز خدمات تحویل مدرک در چنین شرایطی ضروری و از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد. در راستای تحقق این اهداف، نویسندگانی چون (بیرانوند و رنجبر، ۱۳۸۹؛ پور امامعلی، ۱۳۸۵) نقش عوامل فناوری‌های نوین، شناسایی مراکز، نیازسنجی در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و آشنا بودن کتابداران را با به مفاهیم موجود در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و تحویل مدرک بسیار مهم می‌دانند. بعضی محققین مانند (عصاره و حیدری، ۱۳۸۳؛ امین پور، ۱۳۸۴؛ خسروی، ۱۳۸۶؛ جکسون، ۲۰۰۴)، اظهار می‌دارند که تهیه خط مشی‌های مدون و مصوب برای اجرای طرح همکاری و امانت بین کتابخانه‌ای، تهیه فهرستگان‌های روزآمد و پیوسته کاربران و کارکنان کتابخانه‌ها را با روند نظام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک مأنوس می‌کند. همچنین محققان بر این عقیده هستند که عواملی چون فناوری، زیرساخت‌های اطلاعاتی، اقتصادی، انسانی و شبکه‌ای موقعیت این نوع همکاری‌ها را بسیار قوی می‌کنند.

کتابخانه‌ها به مقاله‌نامه‌ها برای مکان‌یابی دستی منابع رجوع می‌کنند، در ۳۶/۵٪ از کتابخانه‌ها ارسال درخواست متقاضیان از طریق تلفن صورت می‌گیرد و ۳۲/۲٪ کتابخانه‌ها به شکل حضوری به متقاضیان مدرک ارائه می‌دهند. میزان آشنایی کتابداران با زبان انگلیسی ۱۴/۳٪ و میزان آشنایی آنها با فناوری اطلاعات ۲۸/۶٪ می‌باشد، و ۲۷/۵٪ جامعه مورد مطالعه از کتابخانه بریتانیا به‌عنوان مرکز تهیه مدارک خارجی استفاده می‌کنند. ۲۸/۳٪ تقاضای مراجعان از نوع کتاب می‌باشد، در ۸۸/۶٪ کتابخانه‌ها دوره‌های آموزش کسب مهارت در زمینه تحویل مدرک برای کتابداران برگزار نمی‌شود، ۲۹/۸٪ جامعه آماری نبود تجهیزات کافی را مشکل اصلی در تهیه و تحویل مدرک بیان نموده‌اند. نتیجه اصلی این تحقیق این است که خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های تخصصی شهر تهران با توجه به امکانات موجود، در حد مطلوب نمی‌باشد.

بیگدلی و باجی (۱۳۸۸) در پژوهشی به بررسی علل عدم راه‌اندازی نظام همکاری و امانت بین کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی استان خوزستان از دیدگاه مدیران آنها پرداخته‌اند که نتایج به‌دست آمده در این پژوهش نشان می‌دهد که با وجود آگاهی و اعتقاد اکثر مدیران کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مورد مطالعه نسبت به مزایای طرح‌های همکاری بین کتابخانه‌ای، موانع فراروی چنین طرح‌هایی مانع از شکل‌گیری نظام‌های همکاری بین کتابخانه‌ای در این استان شده است. مهم‌ترین موانع موجود از دیدگاه مدیران در این پژوهش به ترتیب، نبود بودجه کافی، نبود کتابشناسی‌ها، فهرستگان‌ها و بانک‌های اطلاعاتی لازم، نبود مرکز هماهنگ کننده، نبود فهرستگان ملی روزآمد، نبود ضوابط و مقررات یکسان، مکانیزه نبودن کتابخانه‌های تخصصی استان، عدم اطمینان برای بازگرداندن مواد امانتی، کمبود نیروی انسانی، هزینه سنگین تهیه اطلاعات، و غیر متخصص بودن برخی از مدیران کتابخانه‌ها عنوان شده است.

بیرانوند و رنجبر (۱۳۸۹) ضمن بررسی موانع و مشکلات موجود در کتابخانه‌های دانشگاهی منطقه غرب کشور جهت پیاده‌سازی نظام همکاری بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک بدین نتیجه رهنمون شدند که در میان شاخص‌های

روش‌شناسی پژوهش

- بررسی موانع و محدودیت‌های مختلف در اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک از دیدگاه مدیران و کتابداران این کتابخانه‌ها.

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و به روش پیمایشی-توصیفی می‌باشد. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۴۰ سؤال است که در میان پاسخگویان توزیع شده است. این پرسشنامه در تحقیق مشابه (رنجبر و بیرانوند، ۱۳۸۸) با ضریب ثبات ۸۳ درصد مورد استفاده قرار گرفته است. جامعه آماری این پژوهش کتابداران و مدیران کتابخانه‌های عمومی استان فارس می‌باشند که در زمان انجام پژوهش ۲۵۴ نفر بوده‌اند. به علت محدود بودن تعداد پاسخ دهندگان از نمونه‌گیری استفاده نشده است.

اطلاعات جمعیت شناختی

جدول ۱. اطلاعات جمعیت شناختی کتابداران و مدیران

بر اساس پست سازمانی و مدرک تحصیلی.

بر اساس پست سازمانی		
پست	تعداد	درصد
مدیر	۱۲۲	۴۸/۱
کتابدار	۱۳۲	۵۱/۹
جمع کل	۲۵۴	۱۰۰
بر اساس مدرک تحصیلی		
مدرک تحصیلی	فراوانی	درصد
کارדانی و کمتر	۹۲	۲۲/۳۶
کارشناسی	۱۳۹	۷۲/۵۴
کارشناسی ارشد	۴	۵/۱
دکتر	۰	۰
جمع	۲۵۴	۱۰۰

پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌های تکمیل شده، داده‌ها در نرم‌افزار آماری SPSS (ویرایش شانزدهم) وارد شدند. سپس با استفاده از آمار توصیفی و تحلیل با کمک نرم‌افزار فوق‌الذکر و انجام آزمون فریدمن داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. فرمول آزمون مجذور کای (χ^2) در شرایط فوق از طریق فرمول ($\chi^2 = \sum \frac{(F_o - F_e)^2}{F_e}$) محاسبه می‌گردد. در این فرمول F_o فراوانی مشاهده شده و F_e فراوانی مورد انتظار است. فراوانی مورد انتظار نیز از طریق فرمول $F_e = \frac{\text{جمع ستون} \times \text{جمع سطر}}{\text{جمع کل}}$ آزمون مجذور کای (χ^2)، استقلال فراوانی‌های مشاهده شده از مورد انتظار را می‌سنجد.

یافته‌های پژوهش

پژوهش حاضر ضمن بررسی وضعیت کنونی نظام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های عمومی استان فارس به طبقه‌بندی شاخص‌های تأثیرگذار و نیز موانع موجود در روند اجرای این گونه برنامه‌ها پرداخته است. تحلیل یافته‌ها در سه بخش جداگانه صورت گرفته است:

- اطلاعات جمعیت شناختی

- بررسی وضعیت موجود طرح امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های عمومی استان فارس از دیدگاه مدیران و کتابداران این کتابخانه‌ها.

جدول ۱ نشان می‌دهد که از مجموع ۲۵۴ نفر کتابدار و مدیر شاغل به کار در کتابخانه‌های عمومی استان فارس، ۴۸/۱ درصد پاسخگویان (۱۲۲ نفر) مدیر و ۵۱/۹ درصد پاسخگویان (۱۳۲ نفر) کتابدار بوده‌اند. بیشترین میزان پاسخگویان (۷۲/۵۴ درصد) دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و کمترین میزان (۵/۱ درصد) کارشناسی ارشد می‌باشند.

وضعیت امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک از دیدگاه مدیران و کتابداران این کتابخانه‌ها

در پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی بر وجود بخش امانت در کتابخانه‌های مورد مطالعه، تنها ۲/۷۵ درصد از کتابخانه‌های منطقه دارای بخش امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک می‌باشند و ۹۷/۲۴ درصد کتابخانه‌های منطقه فاقد این بخش می‌باشند. در پاسخ به سؤال دوم پژوهش مبنی بر میزان آشنایی مدیران و کتابداران با نظام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک، ۲۹/۱ درصد پاسخگویان با امانت بین کتابخانه‌ای و

یافته‌های حاصل از پژوهش در مورد اهمیت و ضرورت نظام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های عمومی استان از دیدگاه کتابداران و مدیران (سؤال سوم پژوهش) نشان می‌دهد اکثریت قریب به اتفاق پاسخگویان (کتابداران ۹۴/۶۹ درصد و مدیران ۹۵/۹ درصد) این ضرورت و اهمیت را در حد "زیاد" ارزیابی کرده‌اند (جدول شماره ۳).

- میزان فعالیت مدیران و مسئولان کتابخانه‌ها در زمینه ایجاد نظام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک

جدول ۴. میزان فعالیت کتابخانه‌ها در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای

و خدمات تحویل مدرک

میزان فعالیت پاسخگویان	داخل کشور		خارج از کشور	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
زیاد	۰	۰	۰	۰
متوسط	۰	۰	۰	۰
کم	۷	۵/۷۳	۰	۰
بدون فعالیت	۱۱۵	۹۴/۲۷	۰	۰
جمع	۱۲۲	۱۰۰	۰	۰

جدول ۴ نشان می‌دهد که میزان فعالیت کتابخانه‌ها در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در داخل کشور خیلی کم (۵/۷۳ درصد) می‌باشد. این میزان فعالیت نیز در داخل استان صورت می‌گیرد. همچنین هیچ یک از کتابخانه‌های عمومی استان در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در خارج از کشور هم فعالیتی ندارند.

- موانع و محدودیت‌های مختلف در اجرای طرح از دیدگاه پاسخگویان

یافته‌های پژوهش در خصوص محدودیت‌ها و مشکلات احتمالی در اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک (سؤال چهارم پژوهش) از دیدگاه جامعه مورد مطالعه بیانگر آن است که محدودیت‌ها و موانع به ترتیب عبارتند از: نبود تضمین برای جلوگیری از آسیب رسیدن به منابع (۹۷/۳ درصد)، نبود مقررات یکسان برای استفاده از خدمات امانت

خدمات تحویل مدرک آشنایی کامل دارند و ۷۰/۹۰ درصد آشنایی نداشته‌اند و یا آشنایی آنها کم بوده است (جدول شماره ۲).

- وجود و یا عدم وجود بخش امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخگویان در رابطه با وجود/عدم وجود بخش امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌ها و میزان شناخت ایشان از طرح امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک.

گزینه‌های پاسخ داده شده	وجود طرح امانت بین کتابخانه‌ای		شناخت مدیران و کتابداران از طرح امانت بین کتابخانه‌ای	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بله	۷	۲/۷۵	۷۴	۲۹/۱
خیر	۱۴۷	۹۷/۲۴	۱۸۰	۷۰/۹۰
جمع	۲۵۴	۱۰۰	۲۵۴	۱۰۰

اطلاعات جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که مجموع ۲/۷۵ درصد از کتابخانه‌های استان دارای بخش امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک می‌باشند و ۹۷/۲۴ درصد کتابخانه‌های استان فاقد این بخش می‌باشند. همچنین ۲۹/۱ درصد پاسخگویان با امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک آشنایی دارند و ۷۰/۹۰ درصد پاسخگویان آشنایی نداشته و یا آشنایی آنها در حد کم بوده است.

- دیدگاه مدیران و کتابداران در مورد میزان ضرورت ایجاد بخش امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک

جدول ۳. توزیع فراوانی نظرات کل پاسخگویان درباره اهمیت و ضرورت اجرای طرح امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های عمومی استان فارس

طبقات	مدیران		کتابداران		کل پاسخگویان	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
زیاد	۱۱۷	۹۵/۹	۱۲۵	۹۴/۶۹	۲۴۲	۹۵/۲
متوسط	۴	۳/۲۷	۷	۵/۳۱	۱۱	۳-۴
کم	۱	۰/۸۳	۰	۰	۱	۰/۵
جمع	۱۲۲	۱۰۰	۱۳۲	۱۰۰	۲۵۴	۱۰۰

کتابداران با فناوری شبکه‌ها و بانک‌های اطلاعاتی (۸۳/۹ درصد)، نبود متخصصین کتابداری در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک (۸۰ درصد) و نبود مرکز و سیستم هماهنگ‌کننده بین کتابخانه‌ها برای انجام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک (۸۰ درصد).

بین کتابخانه‌ای (۹۵ درصد)، عدم تخصیص بودجه برای همکاری بین کتابخانه‌ها (۹۲/۱ درصد)، عدم همکاری بین کتابخانه‌های عمومی در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای (۹۱/۳ درصد)، هزینه‌های زیاد همکاری بین کتابخانه‌ها و عدم تأمین اعتبار سازمان مادر (۸۹/۴ درصد)، نبود تجهیزات از قبیل کامپیوتر، اسکنر، زیراکس، فکس و... (۸۹ درصد)، آشنا نبودن

• موانع اقتصادی

جدول ۵. بررسی تأثیر موانع اقتصادی موجود در کتابخانه‌ها بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک از دیدگاه مدیران

و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان فارس

میزان تأثیر						موانع اقتصادی
کم		متوسط		زیاد		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰	۰	۷/۹	۲۰	۹۲/۱	۲۳۴	عدم تخصیص بودجه برای همکاری بین کتابخانه‌ها
۲/۶	۷	۷/۹	۲۰	۸۹/۴	۲۲۷	هزینه‌های زیاد همکاری بین کتابخانه‌ها و عدم تأمین اعتبار سازمان مادر
۲۳/۷	۶۰	۱۶/۱	۴۱	۶۰/۲	۱۵۳	هزینه‌های بالای تهیه منابع

مادر بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک را در حد "زیاد" ۹/۳ درصد در حد "متوسط" و ۰/۳ در حد "کم" می‌دانند. ۹۰ درصد پاسخگویان هزینه‌های بالای تهیه منابع برای انجام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در حد "زیاد" تأثیرگذار می‌دانند.

جدول ۵ نشان می‌دهد که ۹۲/۷ درصد از مدیران و کتابداران تأثیر عدم تخصیص بودجه برای همکاری بین کتابخانه‌ها بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در منطقه را در حد "زیاد" و ۷/۳ درصد آنان در حد "متوسط" می‌دانند. ۹۰ درصد پاسخگویان تأثیر هزینه‌های زیاد همکاری بین کتابخانه‌ها و عدم تأمین اعتبار از سوی سازمان

• موانع تجهیزاتی

جدول ۶. بررسی تأثیر موانع تجهیزاتی و شبکه‌ای موجود در کتابخانه‌ها بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک از دیدگاه مدیران

و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان فارس

میزان تأثیر						موانع تجهیزاتی و شبکه‌ای
کم		متوسط		زیاد		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰	۰	۱۱	۲۸	۸۹	۲۲۶	نبود تجهیزات از قبیل کامپیوتر، اسکنر، زیراکس، فکس و...
۹/۵	۲۴	۲۲	۵۶	۶۸/۵	۱۷۴	نبود بانک‌های اطلاعاتی و کتابشناسی منطقه‌ای
۰/۸	۲	۱۹/۲	۴۹	۸۰	۲۰۳	نبود مرکز و سیستم هماهنگ‌کننده بین کتابخانه‌ها برای انجام طرح

درصد در حد "متوسط" می‌دانند. ۶۸/۵ درصد از پاسخگویان تأثیر عدم وجود بانک‌های اطلاعاتی و کتابشناسی تخصصی را بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در حد "زیاد"، ۲۲ درصد در حد "متوسط" و ۹/۵ درصد در حد

اطلاعات جدول ۶ نشان می‌دهد که ۸۹ درصد پاسخگویان تأثیر عدم وجود تجهیزاتی از قبیل کامپیوتر، اسکنر، زیراکس، فکس و... در کتابخانه‌ها را بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در حد "زیاد" و ۱۱

"کم" ارزیابی کرده‌اند. ۸۰ درصد از پاسخگویان نبود مرکز و کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک را در حد "زیاد"، ۱۹/۲ درصد در حد "متوسط" و ۰/۸ در حد "کم" ارزیابی کرده‌اند. سیستم هماهنگ کننده بین کتابخانه‌ها برای انجام امانت بین

• موانع انسانی

جدول ۷. بررسی تأثیر موانع انسانی بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک از دیدگاه مدیران و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان فارس

کم		متوسط		زیاد		میزان تأثیر	موانع انسانی
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۰	۰	۱۴/۵	۳۷	۸۵/۵	۲۱۷		کمبود نیروی انسانی در کتابخانه‌ها
۳/۹	۱۰	۱۶/۱	۴۱	۸۰	۲۰۳		نبود متخصصین کتابداری در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک
۲۴	۶۱	۷/۱	۱۸	۶۸/۹	۱۷۵		مقاومت مدیران و کتابداران برای همکاری بین کتابخانه‌ها
۰	۰	۱۶/۱	۴۱	۸۳/۹	۲۱۳		آشنا نبودن کتابداران با فناوری شبکه‌ها و بانک‌های اطلاعاتی

و ۳/۹ درصد در حد "کم" دانسته‌اند. ۶۸/۹ درصد پاسخگویان، تأثیر مقاومت مدیران و کتابداران برای برقراری همکاری میان کتابخانه‌ها را "زیاد"، ۷/۱ درصد در حد "متوسط" و ۲۴ درصد در حد "کم" ارزیابی کرده‌اند. ۸۳/۹ درصد از پاسخگویان تأثیر عدم آشنایی کتابداران با فناوری شبکه و بانک‌های اطلاعاتی را در حد "زیاد" و ۱۶/۱ درصد در حد "متوسط" ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۷ نشان می‌دهد که ۸۵/۵ درصد پاسخگویان تأثیر کمبود نیروی انسانی را بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در حد "زیاد" و ۱۴/۵ درصد در حد "متوسط" می‌دانند. ۸۰ درصد پاسخگویان تأثیر عدم وجود متخصصین کتابداری در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک را در حد "زیاد" ۱۶/۱ درصد در حد "متوسط"

• موانع مربوط به ضوابط اداری

جدول ۸. بررسی تأثیر موانع مربوط به ضوابط اداری بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک از دیدگاه مدیران

و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان فارس

کم		متوسط		زیاد		میزان تأثیر	موانع ضابطه‌ای
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۰/۴	۱	۸/۳	۲۱	۹۱/۳	۲۳۲		عدم همکاری بین کتابخانه‌های عمومی در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای
۰	۰	۵	۱۳	۹۵	۲۴۱		نبود مقررات یکسان برای استفاده از خدمات امانت بین کتابخانه‌ای
۰	۰	۱/۹	۵	۹۷/۳	۲۴۷		نبود تضمین برای جلوگیری از آسیب رسیدن به منابع

اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک "زیاد" و ۵ درصد در حد "متوسط" دانسته‌اند. ۹۷/۳ درصد پاسخگویان، تأثیر نبود تضمین برای جلوگیری از آسیب رسیدن به منابع را در اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در حد "زیاد" و ۱/۹ درصد در حد کم می‌دانند.

جدول ۸ نشان می‌دهد که ۹۱/۳ درصد پاسخگویان، تأثیر مانع عدم همکاری بین کتابخانه در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای را بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در حد "زیاد"، ۸/۳ درصد در حد "متوسط" و ۰/۴ درصد در حد "کم" ارزیابی کرده‌اند. ۹۵ درصد پاسخگویان نبود مقررات یکسان برای استفاده از خدمات امانت بین کتابخانه‌ای را در

• موانع مدیریتی

جدول ۹. بررسی تأثیر موانع مدیریتی موجود در کتابخانه‌ها بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک از دیدگاه مدیران و کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان فارس

کم		متوسط		زیاد		میزان تأثیر	موانع مدیریتی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۳۵/۸	۹۱	۵۴/۷	۱۴۹	۵/۵	۱۴		آگاه نبودن مسئولان سازمان مادر از مزایای وجود طرح در استان
۴۴	۱۱۲	۲۸	۷۱	۱۱/۲	۲۸		نبودن اعتقاد به همکاری بین کتابخانه‌ای در میان مدیران
۸۴/۳	۲۱۴	۹/۵	۲۴	۶/۳	۱۶		غیر متخصص بودن مدیران کتابخانه‌ها
۱۷	۴۳	۴۴/۵	۱۱۳	۳۸/۵	۹۸		مقاومت مدیران و کارشناسان کتابخانه‌ها و علاقه به تمرکزگرایی منابع اطلاعاتی در کتابخانه‌ها

در جدول ۱۰ با توجه به نمره‌گذاری عوامل، به گزینه بسیار زیاد مقدار ۵ امتیاز و گزینه خیلی کم ۱ امتیاز داده شده است، لذا رتبه اول مربوط به موانع ضوابط، رتبه دوم مربوط به موانع انسانی، رتبه سوم موانع مدیریتی، رتبه چهارم موانع اقتصادی و رتبه پنجم، موانع تجهیزاتی می‌باشد. با توجه به آزمون به عمل آمده (فریدمن $x^2 = 182/369$) $p < 0/001$ و $\alpha = 0/05$ ، تفاوت رتبه‌های عوامل تأثیرگذار از نظر آماری معنادار است.

بحث و نتیجه‌گیری

از آنجا که کتابخانه‌های عمومی، ضوابط اداری و اهداف یکسانی دارند، تمهیدات و تدوین خط مشی مدون می‌تواند مشکل عدم دستیابی به منابع را در بسیاری از کتابخانه‌ها مرتفع سازد. تقویت نقاط قوت و تلاش برای رفع موانعی مانند: نبود تضمین برای جلوگیری از آسیب رسیدن به منابع، نبود مقررات یکسان برای استفاده از خدمات امانت بین کتابخانه‌ای، عدم تخصیص بودجه برای همکاری بین کتابخانه‌ها، عدم همکاری بین کتابخانه‌های عمومی در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای، هزینه‌های زیاد همکاری بین کتابخانه‌ها و عدم تأمین اعتبار سازمان مادر، نبود تجهیزات از قبیل کامپیوتر، اسکنر، زیراکس، فکس و... آشنا نبودن کتابداران با فناوری شبکه‌ها و بانک‌های اطلاعاتی، نبود متخصصین کتابداری در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک و نبود مرکز و سیستم

جدول ۹ نشان می‌دهد ۵/۵ درصد پاسخگویان تأثیر عدم آگاهی مسئولان سازمان مادر از مزایای وجود امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در استان را "زیاد"، ۵۴/۷ درصد "متوسط" و ۳۵/۸ درصد "کم" می‌دانند. ۱۱/۲ درصد پاسخگویان نبودن اعتقاد به همکاری بین کتابخانه‌ای در میان مدیران را "زیاد"، ۲۸ درصد در حد "متوسط" و ۴۴ درصد در حد "کم" می‌دانند. ۳۸/۵ درصد پاسخگویان عدم علاقه مدیران و کتابداران را به تمرکزگرایی منابع اطلاعاتی در کتابخانه‌ها در حد "زیاد"، ۴۴/۵ درصد در حد "متوسط" و ۱۷ درصد در حد "کم" می‌دانند.

رتبه‌بندی موانع موثر در اجرای طرح امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های عمومی استان فارس

جدول ۱۰. رتبه‌بندی موانع موثر بر اجرای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک با استفاده از آزمون فریدمن

رتبه	موانع
۱/۷۵	موانع اقتصادی
۲/۴۹	موانع تجهیزاتی
۳/۱۷	موانع انسانی
۳/۳۸	موانع اداری
۳/۶۴	موانع مدیریتی
$182/369 = x^2$	آزمون فریدمن $\epsilon = df \cdot 0/000 = p^*$

نظرات گروه مورد مطالعه در زمینه رتبه‌بندی موانع بر همدیگر منطبق است.

پیشنهادات

- پیشنهاد می‌گردد مدیران و مسئولان کتابخانه‌ها با شناسایی مزایای وجود نظام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک چارچوب ذهنی و فکری هدایت شده‌ای را برای روند همکاری میان کتابخانه‌های منطقه ایجاد نمایند و توانایی‌های ساختاری و سازمانی کتابخانه‌های خود را برای جلوگیری از ادامه ساکن ماندن روند گردش اطلاعات در استان را تقویت کنند تا از این طریق همکاری‌های جمعی حاصل گردد.

- برای رفع موانع تجهیزاتی پیشنهاد می‌گردد امکاناتی از قبیل کامپیوتر، اسکنر، زیراکس، فکس تهیه گردد. همچنین بانک‌های اطلاعاتی و کتابشناسی‌های منطقه‌ای به همراه یک سیستم هماهنگ‌کننده شبکه‌ای فراهم آید.

- برای رفع موانع انسانی پیشنهاد می‌گردد پرسنل مهارت‌های لازم در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک را از طریق آموزش کسب کنند و با فناوری‌های جدید همگام شوند. و مدیران با سازماندهی و برنامه‌ریزی به جریان تشریح مساعی نظام اطلاعاتی منطقه بیاندیشند.

- بررسی هزینه‌های سودمندی اجرای طرح امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در میان کتابخانه‌های استان صورت گیرد تا موانع اقتصادی کمتری در روند اجرای طرح امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک قرار گیرد.

منابع

امین پور، فرزانه (۱۳۸۴) «امانت بین کتابخانه‌ای در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور: چالش‌ها و عوامل موثر». فصلنامه کتاب، ۶۱: ۳۵-۴۴.
بیرانوند، علی؛ رنجبر، پروانه (۱۳۸۹). «بررسی موانع و مشکلات موجود در کتابخانه‌های دانشگاهی منطقه غرب کشور جهت پیاده‌سازی نظام همکاری بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک». فصلنامه دانش‌شناسی. نوبت چاپ.

هماهنگ‌کننده بین کتابخانه‌ها برای انجام طرح می‌تواند نویدبخش آینده‌ای روشن در این زمینه باشد.

یافته‌های حاصل از پژوهش در مورد اهمیت و ضرورت نظام امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های عمومی استان از دیدگاه کتابداران و مدیران (سؤال دوم پژوهش) نشان می‌دهد اکثریت قریب به اتفاق پاسخگویان (کتابداران ۹۴/۶۹ درصد و مدیران ۹۵/۹ درصد) این ضرورت و اهمیت را در حد "زیاد" ارزیابی کرده‌اند.

یافته‌های پژوهش در مورد میزان فعالیت کتابخانه‌های استان در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک در داخل و خارج کشور (سؤال سوم پژوهش) نشان می‌دهد که این میزان فعالیت بسیار کم (۵/۷۳ درصد) می‌باشد. همچنین فعالیت در زمینه امانت بین کتابخانه‌ای در خارج از کشور صورت نگرفته است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که میزان شناخت پاسخگویان از کارگزاران خدمات تحویل مدرک در داخل کشور (سؤال اول پژوهش) فقط ۴/۳ درصد می‌باشد. تفکیک گروه‌های پاسخ دهنده نشان می‌دهد که بیشترین آشنایی در میان مدیران (۷/۳ درصد) و در میان کتابداران (۱/۵ درصد) بوده است. این میزان شناخت از کارگزاران خدمات تحویل مدرک در خارج از کشور نیز در حد "کم" و ۰/۳۹ درصد می‌باشد که از این میان مدیران سهمی نداشته و سهم کتابداران ۰/۷۵ درصد می‌باشد.

یافته‌های حاصل از پژوهش در مورد موانع موجود بر سر راه ایجاد طرح در استان فارس (سؤال چهارم پژوهش) بیانگر آن است که موانع اقتصادی (۹۰/۵ درصد) بیشترین تأثیر را در عدم اجرای طرح دارد. بر اساس دیدگاه پاسخگویان سایر موانع به ترتیب اولویت عبارتند از موانع تجهیزاتی (۸۸/۵ درصد)، موانع انسانی (۶۸/۵ درصد)، ضوابط اداری (۴۳/۷ درصد) و موانع مدیریتی (۳۰/۷ درصد).

در بررسی موانع نیز نتایج آزمون فریدمن ($\chi^2 = 182/369$)
 $p < 0/001$ و $\alpha = 0/05$ ، نشان داد که تفاوت معناداری میان نظرات پاسخگویان اعم از مدیران و کتابداران وجود ندارد و

خسروی، مریم و امیرحسین عبدالمجید (۱۳۸۶). «بررسی وضعیت امانت بین کتابخانه‌ای». *فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات*، ۲۳ (۲و۱): ۱۲۵-۱۴۹.

عصاره، فریده و غلام حیدری (۱۳۸۳). «خدمات تحویل مدرک: مفهومی ناآشنا در کتابداری ایران». *فصلنامه کتاب*، ۱۴ (۴): ۷۲-۸۰. نشاط، نرگس (۱۳۷۵). «همکاری بین کتابخانه‌های دانشگاهی و تخصصی در ایران». *فصلنامه کتاب*، ۷ (۳): ۶۲-۸۲.

بیگدلی، زاهد؛ باجی، فاطمه (۱۳۸۸). «تحلیل علل عدم راه‌اندازی نظام همکاری و امانت بین کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی استان خوزستان از دیدگاه مدیران آنها». *فصلنامه کتاب*، ۷۷ (بهار): ۲۰۱-۲۱۸.

پور امامعلی، آسیه (۱۳۸۵). «امکان سنجی خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌های تخصصی شهر تهران». *فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات*، ۲۰ (۲و۱): ۶۰-۷۰.

حیدری، غلام (۱۳۸۳). «بررسی وضعیت خدمات تحویل مدرک و امانت بین کتابخانه‌ای در ایران». *فصلنامه علوم اطلاع‌رسانی*، ۲۰ (۲و۱): ۱۳-۲۷.

Biranvand, Ali, and Sharif Moghaddam, Hadi (2013). "Feasibility assessment of creating an inter-library loan system and document delivery services in public libraries of Fars Province (Iran)". *The electronic library*, 31 (1) , 24 – 35.

Duy, J., and Larivière, V. (2014). Relationships between interlibrary loan and research activity in Canada. *College & Research Libraries*, 75 (1) , 5-19.

Jackson, Mary E. (2004) "The future of inter lending" *Inter lending & document supply* 32 (2): 88-93.

Jung Sun Oh, Jung Sun, and Lee, Ji Won (2015). "Standing strong in the winds of change: an analysis of a Document delivery service in South Korea", *Interlending & Document Supply*, 43 (1) , 47 – 52.

Kent Allen, Galvin Thomas J, editors. (2003) " Library resource sharing. Proceeding of the 1976 conference on resource sharing in libraries" Pittsburgh, Pennsylvania. New York: Marcel Dekker.

McGrath, Mike. (2008). "Inter lending and document supply: a review of the recent literature: 65". *Inter lending & document supply* 36 (4): 203-209. Available at: <http://www.emeraldinsight.com/2064-1615.html>

Percy, Joanne (2013) "Ebook lending: the challenges facing interlibrary loan", *Interlending & Document Supply*, Vol. 41 Iss: 2, pp. 43 - 47.

Vijayakumar , J. K. , and Barayyan, Faten Al (2015) "The role of the document delivery service at an evolving research library in Saudi Arabia", *Interlending & Document Supply*, Vol. 43 Iss: 1, pp. 41 - 46.

Yao, Xiaoxia, and Zeng, Lijun (2012). "CALIS: interlibrary loan and document delivery services in China", *Interlending & Document Supply*, Vol. 40 Iss: 2, pp. 111 - 114.